

Verbényi István

A kántor a liturgia és a szent zene szolgálatában

Fiatal pap koromban többször is hallottam a kántorválasztás eseményeiről. Egy-egy falu életében majdnem olyan nagy

Verbényi István a budapest-albertfalvi Szent Mihály-templom plébánosa, a Kántorképző igazgatója.

esemény volt, mint az új lelkipásztor érkezése. Emlékszem az egyikre. Teljes átéléssel mesélték az egyik Buda környéki faluban, hogy náluk huszonöten pályáztak a kántori állásra. A bizottság pedig árgus szemekkel és kihegyezett fülekkel hallgatta, figyelte a pályázókat. Liturgikus ismeretek, szóló ének és orgona kíséretével, kórusvezetés és tanítás után már csak hárman maradtak versenyben. A döntést a blattolástól tették függővé. Az első két pályázó átvette a kottát, felült az orgonához és máris megszólaltatta a művet. A harmadik felvette a kottát szemével végignézte a darabot, regisztrált és az élettelen kottafejek szépen szárnyaló orgonaszóvá válva betöltötték a templomot. Négy évtizeden keresztül, egészen a haláláig volt az egyházközség köztisztviselőként álló kántora. Temetésén az egész falu ott állt, imádkozott és énekelt a sírjánál, mert minden családban családtag volt – együtt örvendezett vagy gyászolt – szolgálata által.

Ki a kántor

„Annyit jelent, mint énekes. Szűkebb értelemben az egyháznaknál működő énekes, aki a szertartásoknál s főleg a templomban orgonakíséret mellett vezeti a nép énekét” – írja Gál Geláz egykori pannonhalmi *magister chori*.¹ A II. Vatikáni Zsinat, majd az utána kiadott rendelkezések szerint így foglalható össze a kántor feladata. *„A liturgikus közösség előénekes és énekének vezetője... Ő a vezetője a kórusnak vagy a szkolának... Feladata nem a szólóének, hanem a közösségi ének vezetése. Az éneket kísérheti orgonával...”*². Természetesen a kántor, karnagy feladatkörét és a szükséges személyi feltételeket részletesebben szabályozza a kántori szabályzat³.

Világosan le kell szögezni, hogy az egyházközségek illetve templomok felelős egyházzenezéséről beszélünk, aki a szent zene irányítója és vezetője. Tehát nemcsak orgonista, szkolavezető, előénekes vagy alkalmi képzetlen énekes, amint ez a budapesti temetőekben sajnálatos módon tapasztalható.

A kántor-, karnagyképzés története

1949-ig a tanítóképzőkben volt lehetőség arra, hogy a tanítói oklevél mellé a megfelelő vizsgák letétele után kántori oklevelet is kapjon a tanító. Ezért szá-

¹ Liturgikus lexikon, Szerk.: Dr. Kühár Flóris és Dr. Radó Polikárp, Komárom 1933. 187.

² Liturgikus lexikon, Szerk.: Verbényi István és Arató Miklós Orbán, Budapest 1989, 113.

³ A magyarországi katolikus kántorok és karnagyok működési szabályzata, 1985.

mos helyen a tanító kántor-tanító volt. Magasabb képesítést pedig a Zeneakadémia egyházzenei szakán lehetett nyerni.

A megváltozott politikai helyzetben a kántorképzés egyik pillanatról a másikra megszűnt. Az Országos Magyar Cecília Egyesület (OMCE) vezetői nagyon gyorsan és határozottan léptek. Elindították Budapesten a Nyári Kántorképző Tanfolyamot. 1951-től kezdve minden év júliusában kerül megrendezésre. Kezdetben két, később három, jelenleg négy évig tart a képzés.

1971-ben néhány fiatal – pap és világi – egyházzenesz kezdte szervezni a továbbképző tanfolyamokat. Klempa Sándor püspök, az OMCE elnöke az alapszabályra hivatkozva biztosítani tudta a Kántortovábbképző megindítását. Ez először kétéves volt – 26 oktatási nappal szeptembertől júniusig –, majd három éves, és ehhez csatlakozott a két éves Karnagyképző.

Nem szerencsés a *tanfolyam* kifejezés használata. Ugyanis nemcsak záróvizsgák vannak, hanem minden évfolyamra felvételi vizsgát kell tenni. Így az egyes évfolyamok anyaga csak két tanfolyam közötti szorgalmi időben mélyül el a hallgatóban. Így lehet megkívánni a folyamatos munkát, amely alapja ennek a képzési formának. Bizony régen és ma egyaránt megtörténik, hogy évfolyamismétlésre küldik a felvételre jelentkezőt.

A Kántorképzőnek hosszú időn keresztül a Központi Szeminárium adott helyet. Az utóbbi időkben vándorbotot adtak a kezébe, s így a piaristáknál, a Patrónában (Knézits utca), a Váci utcai általános iskolában működött. 1993 óta a XI. kerületben, az Albertfalvai Don Bosco Katolikus Általános Iskola készséggel bocsátja rendelkezésre az épületet. A szentmiséket pedig az iskolával szemben lévő Szent Mihály-plébániatemplomban tartjuk. A Kántortovábbképző és a Karnagyképző pedig a Mátyás templom hittan, illetve próbatermében folyik.

A kántor kiképzése

Jelen cikkemben az alapfokú egyházzenei képzésről szólok, azoknak a kiképzéséről, akik kántori oklevelet kapnak a négy esztendő elvégzése után. Az oklevelük arról tanúskodik, hogy alapfokon a kántori teendők elvégzésére alkalmasak. Nyilvánvaló, hogy ez a képesítés nem elegendő a székesegyházban vagy kiemelten zenei kultúrával rendelkező templomban. Azt is természetesnek kell venni, hogy ez nem egyezhet meg az állami zeneiskolákban folyó egyházzenei képzéssel. Ezért ott nem is használják a kántor megnevezést.

A II. Vatikáni Zsinat beszél a hagyomány tisztelétéről és a megújításról. A katolikus egyházban – így Magyarországon is – a kántorképzésben is a múlt értékeit átvettük az újítás és modernizálás igényével együtt.

A kántor liturgikus feladatából következik, hogy megfelelő lelki és szakmai képzésben kell részesülnie⁴. Ezért felvételi követelmény az első évfolyamra a hit és a liturgia alapvető ismerete és a zenei alkalmasság (képezhető zenei hallás és a zeneiskolák 5. évének megfelelő zongoratudás). Az elérendő szint miatt ez alól kivétel nincs.

⁴ Vö. A Szentmise olvasmányai „A” év, Budapest, 1991. 55–56. pont.

A kántor a lelkipásztor legfontosabb segítője. Ezért a *hittan* ismerete elengedhetetlen. Bibliai alapismeretek, a hitvallás, a szentségek és a parancsok a négy év tanulmányi anyaga. Itt természetesen lehetőség van arra, hogy az adódó téves ismereteket korrigálják és kérdéseikre választ kapjanak a hallgatók.

A kántortól elvárják a hívek is a *liturgikus ismereteket*. A kántor tragédiája, ha nem ismeri a liturgikus ünnepeket, azok történetét, az ünneplések formáját és módját. Az előírások ismerete azért fontos, mert a liturgia lehetőséget ad az egyházzene gazdag kincseiből való bőséges merítésre. De nem mindegy, hogy mit, mikor és hogyan. Ezért nemcsak a szabályok és előírások ismerete fontos, hanem ki kell alakítani a hallgatókban a liturgikus érzéket is. Ezt valóban csak alapfokban – a tanult zenei anyagból lehet tanítani. A magasabb szint már a felsőbbfokú kurzusok feladatába tartozik. A szövegek elemzése, a fontosabb egyházi megnyilatkozások segítik ebben őket.

Kiemelt szerepe van a *gregorián ének* tanításának. Ez természetes, hisz ez az Egyház zenei anyanyelve. Amíg egyéb művészetekben az Egyház nem kötelezte el magát egyetlen stílus mellett sem, a gregorián éneket teljesen sajátjának tartja. A gregorián ének minél elmélyültebb ismeretére akkor is törekedni kell, ha a mai magyar egyházzenei gyakorlatban még háttérbe szorul. Valószínűleg nemcsak hazai probléma miatt adta ki az Isteniszteleti Kongregáció a *Jubilare Deo* és a *Graduale simplex* (1974) kiadványokat, melyeket a világegyház püspökeinek megküldött. Súlyos gond és probléma a nemzeti nyelvek alkalmazása a gregorián dallamokra. Ez alapos, a liturgia szellemének és igényeinek megfelelő munkát kíván. Ezért is az elkészült anyagot gondosan be kell gyakorolni és évfolyamról-évfolyamra teljesebb ismeretre kell elvezetni a hallgatókat.

Nem kisebb feladat a *népelemek* tanítása sem. Itt van lehetőség az egyes vidékek és a magyarság egyetemes hagyományainak és értékeinek megismerésére, megtanulására és a liturgikus ünneplésekbe való beépítésre. Az Éneklő Egyház tartalmazza azt az anyagot, amit országosan ismert anyagnak nevezhetünk. A helyi hagyományok őrzésére éppen e képzés által kell rávezetnünk a hallgatókat. Azt tartsák értéknek, ami valóban az, s ne értéktelen dalokkal pótolják azt.

Az *orgona* (zongora, harmónium alapozás) és a *zeneelmélet* oktatása szorosan összetartozik. Ezért a megkívánt szint az Éneklő Egyház és a Szent Vagy Uram! népebantár szintjén való orgonálás és ennek megfelelő orgonadarabok előadása. A zeneelmélet pedig a hosszabb-rövidebb előjáték, esetleg egy-egy moduláció gyakorlati megvalósításában segít.

A *szolfézs* és a *karének* a jó karvezető iskolája. Csak ízelítőt kaphat a hallgató abból az előkészítő munkából, amit az énekkarában majd végeznie kell: szólamok betanítása, a tiszta éneklés, a szólamok fokozatos összekapcsolása, a darab részenkénti kidolgozása és a teljes összedolgozás.

Ami az előbbieken itt felsoroltam, ezt bármelyik zeneiskolában meg lehet valósítani. De ennek a kántorképzőnek az ad sajátos jelleget, hogy a heti három mise, vesperás éneklésével a tanultakat a gyakorlatban látják. Ezért volt mindig igény az, hogy a kántorképző csak templom közelében működhet. Így tehát az elmélet és a gyakorlat szorosan összetartozik.

Eredmények, problémák, nehézségek

Bár fennállása óta a Kántorképző mindig komoly zenei és liturgikus szintet ért el, nem mehetünk el bizonyos gondjaink és problémáink mellett. Az orgonatanárok kevésnek tartják a nyolc alkalmat. Véleményük szerint csak a legszükségesebb ismeretekre tudják növendékeiket megtanítani, ezért kívánják meg az évközi konzultációkat. A felemelt szintű kóruséneklés vetette fel a hangképzés problémáját. A jövő esztendőben minden évfolyamon a szolfézs keretében – szaktanár vezetésével – külön hangképzést kívánunk beállítani.

A további tanulásra a tehetségesebb és felkészültebb hallgatók zenei bemutatói adnak ösztönzést. Ebben az évben remekül sikerült a középkori magyar kódexek gregorián anyagából való bemutató, illetve a végzős hallgatók záróhangversenye. Szeptembertől kezdve csütörtökön és szombaton a Józsefvárosi plébániatemplomban a kántorképzősök kórusa részére rendszeres próbákat tartunk. Erre szeretettel várjuk a régebben végzett kántorképzősöket is a ma tanulókkal együtt.

Tanárok és hallgatók

A Kántorképzőnek kezdettől fogva pap igazgatója volt: Werner Alajos, Pantol Márton, László Gábor, Kósa Ferenc, s majd húsz éven keresztül – 1993-ig – Bucsi László. A mindenkori igazgató feladata, hogy kellő létszámú és kiváló oktatói gárdát hozzon össze. A mai tanári karban zeneakadémiai, konzervatóriumi, zeneiskolai tanár éppúgy megtalálható, mint zeneakadémiai hallgató. Két olyan tanára van a Kántorképzőnek, akik kezdettől fogva részt vettek ebben a munkában: Gergely Ferenc és Kopeczky Alajos.

Az 1950 utáni években a hallgatók elsősorban a felozlatott szerzetesrendekből jöttek. Ez a kép lassan változott, a mai hallgatók elsősorban fiatalok – középiskolások és főiskolások –, akik valamilyen oknál fogva fontosnak tartják az egyházzenei képzettséget. Sajnos, csak kis részük lesz kántor illetve egy idő után más állás mellett ezt is vállalja. Ebben a tanévben 32 oklevelet adtunk ki, kétszer annyit, mint az elmúlt években.

Örömmel szólhatunk arról a tényről, hogy határainkon kívülről is érkeznek hallgatók. Ebben az évben Felvidékről, Erdélyből, Kárpátaljáról és a Vajdaságból voltak hallgatóink. Őket nagyon várják odahaza, mert a magyar egyházzenei kincset viszik magyar testvéreiknek.

II. János Pál pápa 1980. szept. 21-én fogadta és hosszabb beszéddel köszöntötte az olaszországi Szent Cecília Egyesületet alapításának 100. évfordulója alkalmából. Ebben így fogalmazta meg az egyházzeneész, illetve a kántor feladatát és hivatását: *„A szent zene a hitnek, az Egyház és az ő tagjai hitének kifejezője és tanúságtévője. Szükséges, hogy a belső lelkiség és a külső tanúságtétel tökéletes összhangban legyen, szorosan összekapcsolódva az éneketek és az életetek.”*